

PROCES GLOBALIZACIJE I EUROPSKE INTEGRACIJE U KONTEKSTU HRVATSKOGA JEZIKA (SOCIOLINGVISTIČKI ASPEKT)¹

Agnieszka Spagińska-Pruszak*

Uniwersytet Gdańsk, Polska

U radu se govori o utjecaju globalizacije na suvremenih društvenih, gospodarskih i kulturnih životnih posebnih obzirom na „male” jezike i narode. Problem predstavljaju suprotnosti koje čine jedinstvenost i razlikovnost, zajedničku civilizacijsku baštinu i pojedinačnu kulturu, „globalno selo” i regije, univerzalizam i partikularizam, *lingua franca* i pojedinačni jezik naroda ili zajednice. Umjesto rješenja nameću se pitanja i dvojbe, može li takva zajednica uspjeti kad su prethodne propale (Sovjetski Savez, Čehoslovačka, Jugoslavija)? Zaključak je da je zajedništvo moguće jedino pod uvjetom dokidanja nacionalne i jezične mržnje, rivalizacije oko identiteta, kao što se to događa između hrvatskoga i srpskoga. Hoće li se slavenske kulture i nacionalni jezici održati ili će ih pregaziti dominacija jačih? U prijelomnim vremenima nemoguće je predvidjeti budući razvoj događaja.

Ključne riječi: globalizacija, europske integracije, sociolingvistički aspekti, hrvatski jezik

1. POJAM GLOBALIZACIJE

Globalizacija je postala neizostavno obilježje suvremenoga društvenoga, gospodarskoga i kulturnoga života. Kako je to dobro primijetio sociolog Z. Bauman, riječ *globalizacija* svi spominju te ona postaje „slogan, magična formula, lozinka koja otvara vrata svih tajni prošlosti i sadašnjosti” (Bauman 2000:3). Iz znanstvenoga kuta gledajući „globalizacija” je relativno nov, teoretski, interdisciplinarni pojam koji se javlja u više znanstvenih disciplina (najpopularniji je vjerojatno u ekonomiji, politologiji, sociologiji) i različito se definira s obzirom da ima široko značenjsko polje (usp. Marczewska-Rytko 2004:22 – 32). To je složen i raznorodan pojam ne samo na opsežnom području istraživanja, nego i što se tiče polivalentnosti problematike.

Kao osnova će nam poslužiti najopćenitija pretpostavka sadržana u većini definicija, prema kojoj se globalizacija određuje kao niz svjetski važnih i neizbjegljivih procesa, neophodnih s civilizacijske točke viđenja, koji na svjetskoj razini dovode do jačanja uzajamne međunarodne ovisnosti. Globalizacija zato predstavlja proces integracije cijelog svijeta, a

* Agnieszka Spagińska-Pruszak, Uniwersytet Gdańsk, Polska

istovremeno i unifikaciju ujedinjene Europe. Britanski istraživač, R. Robertson, uspješno ju je rezimirao ovako: „Globalizacija je niz procesa pomoću kojih se stvara zajednički svijet“ (Robertson 1992:396).

Zamisao ujedinjenoga kontinenta donosi društvu nadu u velike šanse, ali i opasnosti. Kad se govori o opasnostima, obično se naglašava negativni utjecaj internacionalizacije svjetskoga gospodarstva na ekonomsku politiku pojedinih zemalja. Cijelome svijetu tako se, prema nekim interpretacijama, nameću rješenja koja koriste samo pojedinim bogatim zemljama ili korporacijama (usp. npr. Stiglitz 2004). Međutim, ovisnost i stupanj unifikacije ne povećavaju se samo na području gospodarstva. Globalizacija utječe i na promjenu kulturnih vrijednosti. Ti se procesi razvijaju ne samo zbog slobodnoga kolanja robe, nego i zbog širenja ukupnih kulturnih dostignuća čovječanstva.

Globalizacijski su procesi nesumnjivo pozitivni jer pospješuju kulturni pluralizam, širenje pojedinih dijelova nacionalnih kultura na druge narode. Mnogi, međutim, misle da su ti procesi opasni ukoliko bi bili nametani kao unaprijed skrojen plan unificiranja normi, namatanje uzora društvenih vrijednosti i ponašanja, homogenizacija kulture, kozmopolitski komercijalizam koji uništava nacionalne raznolikosti.

Istovremeno se možemo susresti s drukčijim pogledima. Dovodi se u pitanje simbolično značenje nacionalne kulture za društvo i umanjuje se uloga nacionalnih država. Naglašava se da u zajedničkoj Europi ima smisla formiranje europskoga identiteta i zajedničkoga jezika koji olakšava komunikaciju i omogućuje bolju uzajamnu integriranost društava.

Ovakva situacija, posebice u razdoblju proširivanja Unije, zahtijeva od sociolingvistike da postavi dijagnozu.

Nameće se niz pitanja, npr. kakav utjecaj ima ideja integracije na identitet pojedinih naroda? Zatim, ima li globalizacija sveze s brojem i raznolikošću jezika? Hoće li jezična Kula babilonska biti likvidirana? Može li stvaranje „jednoobraznosti“ svijeta dovesti do smanjenja broja jezika i dominacije međunarodnoga jezika? Znači li predviđeno slabljenje pozicije nacionalnih jezika u korist širenja privilegiranoga engleskog jezika opasnost za nacionalni identitet naroda? Kakva je perspektiva hrvatskoga jezika u uvjetima europske integracije? Koje su tendencije, strahovi i sumnje povezane s tim procesima?

2. GLOBALIZACIJA, NACIONALNI IDENTITET I JEZIK (INTEGRALIZAM I SEPARATIZAM)

Može se postaviti teza da globalizacija ne predstavlja problem iz posljednjih nekoliko desetljeća jer on slavenskome svijetu nije nov. (1) Zajednice Slavena u povijesti su bile stvarane više puta. Donedavna su takve zajednice bile Sovjetski Savez, češko-slovačka i jugoslavenska federacija. Posljednjih godina u slavenskome svijetu primjećujemo suprotni smjer promjena – od državnog i jezičnog jedinstva do diferencijacije, naglašavane kroz nacionalnu svijest koja se izražavala ne samo teritorijalno, nego i po jeziku. Globalizacijske i integracijske tendencije nekih zemalja, izražene u članstvu ili u nastojanjima ulaska u zajednicu kakva je Europska Unija, ponovno pokazuju vraćanje ideji jednoga državnog organizma, iako u novome povjesnom obliku.

Usporedo s ekonomsko-političkim integracijskim procesima, svjedoci smo suprotnih procesa. Dolazi, naime, do paradoksa. Integracija u strukturama Europske zajednice dovodi do političkog, ekonomskog i pravnog zajedništva, a istovremeno uvjetuje jačanje borbe za nacionalni identitet i zasebne jezike. Budi se želja za povratkom i restauracijom lokalnih kultura i njihovih vrijednosti, čak se u drastičnim slučajevima umjesto otvorenosti i tolerancije javlja ksenofobija. Može se vidjeti i izrazita kulturno-jezična diferencijacija Europe, povratak etničkim izvorima, njegovanje „zavičajnosti”, procese preporoda jezika koji nisu bili priznati kao samostalni (npr. frizijskoga jezika, etnolekta Frizijaca u Nizozemskoj i Njemačkoj, zatim nederlandskoga ili nizozemskog jezika koji ima jednu osnovnu varijantu i dvije etničke: flamansku i surinamsku /usp. Waśik E. 1999., Stanulewicz D. 2003, Prędota 2003:97 – 99/, nadalje, u Poljskoj stvaranje kašubskoga jezika (2) te nastojanja oživljavanja šleskoga književnog jezika (3) ili lemkovskoga jezika poljskih Ukrajinaca (4)). U bivšoj Jugoslaviji, istovremeno s raspadom države u dramatičnim okolnostima, došlo je i do raspada srpsko-hrvatskoga jezika iz kojega su se iznjedrili srpski, hrvatski, bosanski, a susrećemo se i s pokušajem stvaranja crnogorskoga jezika. (5)

Naznačeni smjer promjena jezične situacije u suvremenoj Evropi mogao bi se nazvati „lingvističkom deglobalizacijom”, tj. dekonstrukcijom postojećeg, ustaljenog (službenog) jezičnog poretka koji je već relativno ujednačen i stvaranjem različitih „novih” književnih jezika. Ta se pojava ne odnosi na prijelazne promjene jezičnih sustava, što se moglo očekivati nakon još uvjek rastućega broja ne samo slavenskih jezika. Do ovakvoga procesa, međutim, dolazi najčešće oživljavanjem ranijih dijalekata, jezičnih varijanata ili afirmacijom regionalnih jezika. (6)

O jezičnoj evoluciji uglavnom odlučuju izvanjezični činitelji, prije svega povezanost jezika s osjećajem nacionalnoga identiteta. Prema sociologinji Antonini Kłoskowskoj, pojam identiteta se povezuje s autoidentifikacijom (Kłoskowska 1996:97 – 99). Taj pojam služi pojedinцу ili društvu za označavanje mjesta u svijetu, u društvenom prostoru, kao i za ukorijenjenost u društvenom, geografskom, povjesnom i kulturnom smislu.

Unutar društvenoga identiteta posebnu ulogu igra nacionalna svijest, čiji je glavni dio simbolička narodna kultura i jezik koji za zajednicu ima temeljno značenje. Stanislaw Gajda to je lijepo formulirao ovako: „Čovjek živi u riječi i pomoću riječi stvara svoju povijest, kulturu i identitet. Jezik je izraz najdubljega identiteta ljudi. U njemu se zrcali njihova tradicija i povijest, mitovi i predaje. Jezik je integralan i temeljan sastavni dio društvenoga procesa sporazumijevanja i kulture, i to s genetičkog stanovišta kao i sa stanovišta čuvanja i prenošenja kulture među generacijama” (Gajda 2002:103).

Tjesna sveza jezika s nacionalnom sviješću i europske tendencije razlikovnosti na poseban se način povezuju sa suvremenom situacijom u hrvatskome jeziku. Na ovu činjenicu, u duhu romantičnih koncepcija jezika, svraća pozornost jedan od najvećih hrvatskih lingvista, Dalibor Brozović: „Svakom narodu je njegov jezik svetinja. Možemo reći da je materinski jezik čovjekovu duhu domovina, on mu je kako pupčana vrpca koja ga povezuje s vlastitim narodom, gdje god čovjek živio, na domaćem tlu ili u tuđini” (Brozović 1986:271).

Pravilo je da „jezik dobiva nadređenu poziciju kada je nacionalno biće u opasnosti” (Bartmiński 2000). Jezik je imao važnu ulogu u Hrvatskoj za vrijeme promjena, a njegov

je identitet u jugoslavenskoj federaciji bio ugrožen. Hrvatski ne samo da je komunikacijski kod, nego i jamstvo neovisne egzistencije, znak pripadnosti određenome narodu koji se izdvaja i konstituira. On nije jedini čimbenik nacionalnoga razlikovanja, ali je u hrvatskoj svijesti posebno privilegiran. Nacionalni prestiž u hrvatskoj društvenoj svijesti povezan je s određenjem naziva jezika (usp. Katičić 1987).

Posebno je važna i njegova amblematična, simbolična uloga. Jezik je postao najvažniji znak razlikovnosti i istovremeno nacionalne svijesti jer se poistovjećuje s domovinom. Wilhelm von Humboldt izrekao je ovu misao sažeto: Prava oznaka domovine i naroda jest jezik.

Svijest o važnoj ulozi hrvatskoga jezika za očuvanje nacionalnoga identiteta omogućila je stvaranje posebnoga osjećaja odgovornosti za jezično stanje, brige za očuvanje njegove samobitnosti i obnavljanja. Iz toga proizlazi i čvrsto društveno uvjerenje o nužnosti odlučnoga utjecaja na smjer razvitka jezika koji je još uvijek na stupnju normiranja i kodificiranja. Zbog toga je došlo do tendencije jakoga djelovanja ljudi na jezičnu stvarnost.

Posebno se važnim i teškim čine nastojanja oko jezičnoga normiranja koje bi trebalo učvrstiti i stabilizirati hrvatski kao samostalan jezik. Puristički stavovi zato se u hrvatskom slučaju jezične situacije mogu smatrati utemeljenima i opravdanima.

Niz hrvatskih normativnih nastojanja učvršćivanja jezične norme možemo na neki način smatrati „oporbenima“ jer se temelje na češćoj uporabi onih jezičnih elemenata koji su drukčiji, suprotni ranijima, što su se rabili u srpsko-hrvatskom razdoblju (npr. povratak starim, zaboravljenim, arhaičnim oblicima, kao i stvaranje katkad nezgrapnih neologizama). „Oporbeni“ su po tome što se razlikuju od prethodne norme koja je izabirala najčešće i najraširenije reprezentativne jezične elemente.

O tome svjedoče brojne publikacije koje se tiču normiranja, standardizacije (usp. npr. Samardžija 1999., 2001., 2002., 2004.), jezični savjetnici, razlikovni rječnici srpskoga i hrvatskoga jezika itd. M. Samardžija piše da se između 1990. i 1999. godine ukazalo oko dvadeset naslova o jezičnome purizmu, a najnovije je takvo izdanje E. Barić „Hrvatski jezični savjetnik“ koji s velikim rječnikom ima preko 1 600 stranica (Samardžija 2001:87 – 90).

3. GLOBALIZACIJA I MEĐUNARODNI JEZIK

Opasnost od tendencija globalizacije za suvremene nacionalne jezike predstavljaju internacionalizmi i širenje engleskoga jezika koji postaje univerzalnim jezikom ili *lingua franca* i u međunarodnoj je komunikaciji nadređen nacionalnim jezicima. Kako navodi V. Fara, oko 85% međunarodnih organizacija služi se engleskim kao jednim od osnovnih jezika za sporazumijevanje, oko 80% svjetskih informacija s područja elektronike i informatike zapisano je na engleskom jeziku, a na tom se jeziku izdaje i najviše knjiga, 28% (Fara 2004: 311).

Engleski jezik počinje vršiti ulogu suvremenoga međunarodnog jezika kakvi su u davnoj prošlosti bio grčki i latinski. Među slavenskim jezicima tu je ulogu imao starocrvenoslavenski, ali on se ipak razlikovao po tome što je imao narodne redakcije koje su bile pod utjecajem govorenih slavenskih dijalekata. Sličnu je ulogu imao svojedobno i

francuski, a hrvatska se inteligencija služila osim latinskim još i njemačkim jezikom (slično kao što se poljska inteligencija služila latinskim i francuskim). Pokušaj umjetnoga stvaranja međunarodnoga jezika, danas još uvijek slabo zastupljenoga, jest esperanto.

Suvremeni neuspjeli pokušaji uvođenja univerzalnoga jezika, koji bi u Hrvatskoj vršio unifikacijsku funkciju, također ne predstavljaju ništa nova. Takvu je ulogu trebao imati srpsko-hrvatski u jugoslavenskoj federaciji. Ideja „zajedničkoga svijeta” kao zajedničkoga državnog organizma, zajedničkoga srpsko-hrvatskoga jezika i jedinstvenoga „jugoslavenskog naroda,” pokazala se utopijom. U bivšoj Jugoslaviji proces unifikacije, a nakon toga raspad federacije, bio je povezan s promjenama u državi, odnosno prije svega s međunacionalnim sukobima i svijesti o posebnosti jezika u pojedinim naroda. Srušio se mit o zajednici koji je najtanji bio u Hrvata. Jezik tako nije izvršio ulogu spajanja južnoslavenskih naroda.

Opiru li se nacionalni jezici pokušaju ekspanzije engleskoga jezika? Moramo se ovdje složiti s W. Lubašem koji tvrdi: „Pred našim se očima stvara ponor između globalne komunikativne funkcije međunarodnoga (engleskog) jezika i nacionalnih i etničkih jezika koji uz lokalnu komunikacijsku funkciju prije svega služe za identifikaciju” (Lubaš 2000: 102). Taj se ponor vidi ponajprije u leksiku i frazeologiji. „Površnim”, nepoželjnim utjecajima engleskoga jezika koji su u suprotnosti s nacionalnim vrijednostima, smatraju se različiti oblici u svakodnevnome životu, poput razvoja tzv. masovne kulture, „fast fooda”, engleskih naziva poduzeća, prodavaonica, restorana itd. (7).

Unifikacijsku se funkciju engleskoga jezika ocjenjuje ambivalentno. S praktično-komunikativne (pragmatične) točke ova tendencija olakšava kulturne kontakte, razmjenu informacija, približava različite europske jezike, npr. u tehničkom, znanstvenom i stručnom nazivlju. Preko utjecaja engleskoga jezika povećava se skupina najnovijeg tipa rječnika, tzv. europskog rječnika koji obuhvaća zajednički leksik i frazeologiju genetski katkad i posve različitih jezika. Takva je pojava pozitivna i poželjna.

Istovremeno jaki utjecaji engleskoga jezika izazivaju strah od moguće degradacije nacionalnih jezika, što predstavlja opasnost za njihov identitet i svodi ih na drugorazrednu funkciju. Ipak je malo vjerojatno da će pobijediti monolingvalni proces te da će se količina jezika u svijetu svesti na jedan ili na nekolicinu u jezičnoj komunikaciji. Istina, monoligvalnu ideologiju podupiru unifikacijski globalizacijski kulturni procesi, ali temelj otpora pruža simbolična formula poznata posebice na hrvatskome jezičnom prostoru: jedan narod – jedan jezik – jedna država, što dovodi do stvaranja polilingvalnoga svijeta.

Ekspanzija engleskoga jezika neprijepono utječe na jezično oblikovanje nacionalnih jezika i mijenja ih. Ali važnu ulogu igra ovdje i jezična politika. Predviđana ugrozba za materinski jezik (uglavnom na razini leksika) povodom je nastanka niza obrambenih reakcija u obliku jezičnoga purizma, borbe sa stranim utjecajima, napose s angloameričkim posuđenicama, a iz toga proizlazi i briga za njegovanje jezičnoga bogatstva pojedinih naroda.

U Hrvatskoj se provodi vrlo aktivna jezična politika. Opasnošću za nacionalni i jezični identitet ne smatraju se samo anglizmi, nego i svi jeziku tudi elementi (prisutnost internacionalizama ili europeizama, a posebno „srbizama”) koji se nastoje zamjenjivati hrvatskim istoznačnicama. Hrvatski su ekvivalenti engleskih posuđenica uglavnom

zamjenjivani neologizmima (npr. *poslovnjak* umjesto *businessman*) ili riječima koje dobivaju dodatno značenje i širi opseg (npr. *predah* umjesto *time-out*). Funkcioniranje anglicizama već je sustavno opisano još devedesetih godina (Filipović 1999.), ali brzina posuđivanja je sve veća pa se neki noviji prijedlozi „zamjena“ ne mogu uvijek smatrati uspješnima (npr. *mamutnjak* umjesto *jumbo-jet*). Dokaz koliko je velik interes za posuđivanjem, predstavlja izdanje petojezičnoga rječnika europeizama (Spalatin 1990.) te više izdanja rječnika stranih riječi (Anić, Klaić, Domović 1998; Anić, Goldstein 1999.).

Rasprave o ulozi nacionalnih jezika u budućoj integraciji Hrvatske u Uniju nameću određene strahove i sumnje. Naime, postavlja se pitanje hoće li nastanak novih država na teritoriju bivše Jugoslavije, kao i procesi dinamičnoga izdvajanja jezika te promjena njihova statusa u službene jezike s manjim dosegom i brojem govornika, utjecati na slabljenje njihovoga ranga na međunarodnome forumu (usp. Tokarz 2004:202). Europski dokumenti za sada poštuju kulturne i jezične razlike zemalja EU, govore o podupiranju razvitka i širenju jezika država članica (Povelja iz 1999). Ravnopravan jezični status u skladu s jezičnom politikom u zemljama EU ne znači i stvarnu ravnopravnost svih jezika (npr. za rasprave i referate na pojedinim skupovima navode se samo određeni jezici).

Nastavak demokratskih i humanističkih zamisli predstavlja napori europskih organizacija da se dobije pravno jamstvo za sve jezike, što je posebno važno za „male“ jezike. Europska godina jezika (2001.) u organizaciji i pod pokroviteljstvom Vijeća Europe i Europske zajednice bila je pod parolom „*Lingua facit pacem*“ i „*Languages open doors*“. Od mnogih europskih dokumenata o jezičnoj politici vrijedno je spomenuti strassbuorsku povelju: *European Charter for Regional or Minority Languages* (1992.) i barcelonsku deklaraciju o jezičnim pravima: *Universal Declaration on Linguistic Rights* (1996.). Te se povelje odnose na jezična prava različitih zajednica i ukazuju na potrebu stvaranja nove, demokratske politike u kojoj će svi jezici biti ravnopravni. Istovremeno se predviđaju „detaljni znanstveni programi“ za prosvjetnu, društvenu (npr. na području medija) i pravnu zaštitu regionalnih i „malih“ jezika na međunarodnoj razini. To ipak nisu ratificirale ni potpisale mnoge zemlje, a cijeli niz pojmove morao bi se bolje precizirati (vidi Lubaš 2003:9 – 11).

Krajnji primjer u znanstvenoj primjeni ovih demokratskih zamisli predstavlja i nova tipologija slavenskih jezika navedena u *Wieser Encyklopädie des Europeischen Ostens. Lexicon der Sprachen des europeischen Ostens* (Okuka, Krenn 2002.). Slavenski jezici dosegli su brojku od četrdeset, u južnoslavenskoj grupi uz srpski, hrvatski, bosanski, crnogorski, makedonski i slovenski, može se naći između ostaloga i: srpsko-hrvatski, gradišćanski hrvatski (u Austriji), čakavski, kajkavski!

Jačanje uloge nacionalnoga jezika može se ostvariti njegovim obogaćivanjem i njegovanjem pozitivnoga odnosa prema njemu, što dovodi do jačanja društvenoga prestiža u zemlji kao i na međunarodnoj razini. Istovremeno treba naglasiti da to ne znači zatvaranje pred ostalim jezicima i kulturama, nego neophodnost poštivanja određene hijerarhije među jezicima, njihova funkcionalnoga razlikovanja i granica.

Problem multikulturalnosti kontinenta koji se ujedinjuje složeno je pitanje što se ne može rješiti samo pravnim aktima, posebno ne zato što ih ne ratificiraju i ne potpisuju sve zemlje. Hoće li biti moguće da „globalno selo“, kakvo ima šanse postati ujedinjena Europa,

prizna različite pluralizme, s tim u svezi i nacionalnu, kulturnu i jezičnu raznolikost? Neće li multikulturalnost predstavljati element dezintegracije? Neće li kulturna unifikacija ugroziti identitet manjih naroda i podrediti ih dominirajućoj kulturi (kako se to obično događa u ekonomskoj sferi), svodeći ih na ulogu etničkih kultura, manjih društvenih sredina, čime bi ih se djelomično diskriminiralo?

4. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Perspektiva ujedinjene Europe, ovijena katkad aurom mitskoga Edena, predstavlja jedno od najtežih problema. Radi se o europskim suprotnostima: jedinstva i razlikovanja, civilizacijske dimenzije i dimenzije višenacionalnoga, globalnosti i regionalnosti, univerzalizma i partikularizma. Kako će ideje integracije, koje stimulira politika i ekonomija, utjecati na višenacionalni europski kulturni prostor, u kojem svaka kultura posjeduje svoj određeni identitet? Koje će mjesto u obličju nove ujedinjene Europe zauzeti Hrvatska?

U Hrvatskoj, u kojoj su još živa negativna povjesna iskustva, državotvorni procesi, duboki nacionalno-jezični sukobi, ponovna integracija može izazvati određene strahove, napose nakon tragičnih iskustava u jugoslavenskoj zajednici.

Čini se da su globalizacijski procesi neizbjegni, ali isto je tako neminovno i očuvanje vlastitoga kulturnoga i jezičnog identiteta. Neophodno je i stvaranje osjećaja nadnacionalne zajedničke identifikacije: „svijest o svjetskoj kulturnoj baštini – grčkoj kulturi, rimske pravu, kršćanskoj vjeri, novovjekoj filozofiji, tehničkim dostignućima, političkim idejama, kontinuitetu i originalnosti ovih elemenata” (Kowalska 2003:34).

Integracija ne smije oduzeti subjektivitet i pravo na svoj jezik i vlastitu kulturu. Mora također poštivati i prihvati funkcionalu višejezičnost zajedničke Europe. Ali, istovremeno se ne može izolirati od drugih jezika i tradicije. Dinamično sudjelovanje u međukulturnoj komunikaciji zahtijeva ne samo bilingvizam, nego i višejezičnost, poliglotizam. Poznavanje drugih jezika omogućit će istovremeno izbor i mogućnost pripadanja jedne kulture nekolicini europskih kultura. Pragmatički gledano, osigurat će realnu mogućnost razvijanja međunarodnih kontakata u znanosti, umjetnosti itd.

Vjerojatnim se čini idealističko viđenje civilizacijskog jedinstva Europe na bazi kulturnoga i jezično razlikovnoga pluralizma, pluralizma koji predstavlja zajedničko bogatstvo, ukupno ljudsko stvaralaštvo koje se povećava pomoću različitih jezika i funkcioniра na principu partnerstva i ravnopravnosti. Možemo zamisliti viziju budućnosti Europe u obliku jedinstvenoga svijeta u kojemu su međunarodna suradnja i trajno ekonomsko-političko jedinstvo poduprti osjećajem zajedništva i na kulturnome planu. To izgleda moguće jedino pod uvjetom da se budućnost temelji na prestanku neprijateljstava prema drugim jezicima i nacijama i rivalizaciji na planu identiteta, što se za sada još uvijek događa; uzimimo primjer odnosa hrvatskoga i srpskoga jezika.

Stalna ostaje još i dvojba hoće li se pozitivna parola globalne sigurnosti i izjednačavanja mogućnosti ekonomskoga razvitka realno povezivati s isto tako optimističnom parolom o razvoju kultura i jezika slavenskih naroda i njihovoga širenja u zajednici ili će ih integracija oslabiti pa će potpasti pod dominaciju jačih i privilegiranih?

Postavljena pitanja ostaju bez odgovora jer smo svjesni da živimo u prijelomnim vremenima u kojima nova informacijska civilizacija i nadolazeće društveno-političke transformacije mogu promijeniti dosadašnje pravce razvoja.

LITERATURA

- Anić V; Goldstein I. 1999. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb
- Anić V; Klaić N; Domović Ž. 1998. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb
- Bartmiński J. 2000. *Językowy obraz świata jako podstawa tożsamości narodowej* (rukopis). Konferencja Przedkongresowa w Poznaniu, 19. – 21. X. „Kultura wobec kręgów tożsamości”, Poznań.
- Bauman Z. 2000. *Globalizacja*, prev. E. Klekot, Warszawa.
- Boryś W. 1999. *Dlaczego powstał język bośniacki?* U: Przemiany w świadomości i kulturze duchowej narodów Jugosławii po 1991 roku, ur. J. Kornhauser, Kraków, str. 255 – 259.
- Brozović D. 1986. *O funkcioniranju jezika u jugoslavenskoj federaciji (sociolingvistička situacija u jednoj višenacionalnoj evropskoj zajednici)*. Književni jezik, 14/2, Sarajevo.
- Crystal D. 1993. *The Cambridge Encyclopedia of Language*, Cambridge.
- Dokumenty Europejskie 1999, obrada A. Przyborowska-Klimczak, E. Skrzypidło-Tefelska, sv. III, 223, Lublin.
- Fara V. 2004: *English as a global lingua franca*, U: Strani jezici 33, br. 3 – 4, Zagreb. str. 309 – 321
- Fras J. 1998. *Współczesny status etnolektu łemkowskiego*, U: Acta Universitatis Vratislaviensis, br. 2049, Politologia XXII, Wrocław.
- Gajda S. 2002. *Słowiański świat językowy*, U: Słowianie, Słowiańska – pojęcia i rzeczywistość, ur. K. Handke, Warszawa. str. 97 – 113
- Idee...2004. *Idee wspólnotowe Słowiańszczyzny*. ur. A.W. Mikołajczak, W. Szulc, B. Zieliński, Poznań.
- Jaroszewicz H. 2004. *Nowe tendencje normatywne w standardowych językach chorwackim i serbskim*. Opole.

- Katičić R. 1987. *O hrvatskome književnom jeziku*. U: Jezik, 2, Zagreb.
- Kłoskowska A. 1996. *Kultury narodowe u korzeni*. Warszawa.
- Kowalska A. 2003. *Rozważania o tożsamości Europy*. U: Universitas, Kraków, br. 27 – 28. str. 34 – 41.
- Lubaś W. 1998. *Czy powstanie śląski język literacki?* U: Język Polski, 1 – 2.
- Lubaś W. 2000. *Europejski językowy globalizm i etnonacyjonalny separatyzm*. U: Kultura, język, edukacja, sv. 3, ur. R. Mrózek, Katowice. str. 87 – 103
- Lubaś W. 2001. *Współczesne polskie zainteresowania językiem serbskim*. U: Slawistyka u progu nowego wieku, ur. B. Zieliński, Poznań. str. 95 – 103
- Lubaś W. 2003. *Nowe zadania polityki językowej w świecie słowiańskim*. U: Socjolingwistyka XVII. str. 7 – 25
- Marczewska-Rytko 2004. *Procesy globalizacji jako wyzwanie dla kultury i państwa narodowego*. U: Naród, kultura, państwo w procesie globalizacji, J.Rokicki, M.Banaś, Kraków. str. 24 – 32
- Okuka M, Krenn G. (ur.) 2002. *Wieser Enzyklopädie des Europäischen ostens*. Lexicon der Sprachen des europäischen Ostens, Klagenfurt/Celovec, Wien, Ljubljana.
- Popowska-Taborska H. 1997. *The present-day linguistic situation in Kashubia*, U: Language Minorities and Minority Languages in The Changing Europe: Proceedings of The 6th International Conference on Minority Languages, Gdańsk, 1 – 5 July 1996, Gdańsk. str. 317 – 321
- Prędota S. 2003. *Wprowadzenie do jęzkoznawstwa niderlandzkiego*, Wrocław.
- Robertson R. 1992. *Globalization: Social Theory and Global Culture*, London.
- Treder J. 2002. *Język kaszubski*. Poradnik encyklopedyczny, Gdańsk.
- Samardžija M. 1999. *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*, Zagreb.
- Samardžija M. 2001. *Język chorwacki w latach dziewięćdziesiątych XX wieku*, U; Język, literatura i kultura Słowian dawniej i dziś, III, ur. Vera Mitrinović, Poznań. str. 85 – 89
- Samardžija M. 2002. *Nekoć i nedavno*. Rijeka

- Samardžija M. 2004. *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnoga jezika*. Zagreb
- Spagińska-Pruszak A. 1997a. *Sytuacja językowa w bylej Jugosławii*. Gdańsk
- Spagińska-Pruszak A. 1998. *Język serbsko-chorwacki wobec rozpadu bylej Jugosławii (socjolingwistyczny aspekt)*. U: Tematy. Księga jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin prof. Leszka Moszyńskiego, ur. Szcześniak K., Wątrowska H., Gdańsk, str. 401 – 410
- Spalatin K. 1990. *Peterojezični rječnik europeizama*. Zagreb
- Stanulewicz D. 2003. *Języki bez państwa – śmierć czy przetrwanie?* U: Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego. Kraków. str. 151 – 160
- Stiglitz J. 2004. *Globalizacija*. prijevod Simbierowicz H., Gdańsk
- Tokarz E. 1997. *Utopijne teorie językowe Słowian Południowych*, U: Utopia w językach, literaturach i kulturach Słowian, sv.1: Ze świadomości utopijnej w refleksji językowej. ur. E. Tokarz, Katowice, str. 97 – 103
- Tokarz E. 2004. *Zróżnicowanie językowe Słowiańszczyzny w kontekście Unii Europejskiej*, U: Idee...2004. str. 199 – 205
- Treder J. 2002. *Język kaszubski*. Poradnik encykopedyczny. Gdańsk
- Walczak B. 2000. *Uniwersalizm czy partykularyzm*. U; Kultura, język, edukacja, sv. 3, ur. R. Mrózek, Katowice. str. 183 – 193
- Walczak B. 2004. *Słowiańszczyzna językowa w oczach jej użytkowników: od jedności do dyferencjacji*, U: Idee...2004. str. 205 – 217
- Wąsik E. 1999. *Ekologia języka fryzyjskiego*. Z badań nad sytuacją mniejszości etnolingwistycznych w Europie. Wrocław
- Zgólkowa H. 1999. (ur.) *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. sv. 23.
- Żurko J. 1997. *Łemkowie – między grupą etniczną a narodem*, U: Mniejszości narodowe w Polsce., ur. I. Kurcz, Wrocław. str. 77 – 87

S poljskoga prevela i obradila
Neda Pintarić

BILJEŠKE

- (1) Više o toj temi vidi u: Tokarz 1997, str. 97 – 103; Tokarz 2004.; Idee..2004.; Walczak 2004., str. 205 – 217
- (2) Iz opširne literature o statusu kašubskoga jezika navest čemo ove: Popowska-Taborska 1997. i Treder 2002.
- (3) O mogućnosti nastanka šleskoga jezika vidi: Lubaś 2000., str. 87 – 101
- (4) O statusu lemkovskoga etnolekta vidi npr. Fras 1998., Žurko 1997.
- (5) Usp. više o toj temi npr. Spagińska-Pruszak 1997a, 1998; Boryś 1999.; Jaroszewicz 2004.
- (6) Primjeri za to su između ostalih provansalski, katalonski, baskijski.
- (7) Usp. Walczak 2000., str. 192 – 193

(Footnotes)

¹ Ovo je kraća verzija referata izloženoga na skupu „Poljska i Hrvatska u Srednjoj Europi”, održanome u Bielsku 11. – 13. svibnja 2005.

PROCESY GLOBALIZACJI I INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ W KONTEKŚCIE JĘZYKA CHORWACKIEGO (ASPEKT SOCJOLINGWISTYCZNY)

Streszczenie

W niniejszym artykule ukazany jest wpływ globalizacji na współczesne społeczne, gospodarcze, kulturalne i językowe aspekty życia, ze szczególnym uwzględnieniem „małych” języków i narodów. Zagadnienie komplikują europejskie przeciwne bieguny: jedności i dyferencjacji, wymiaru cywilizacyjnego i wymiaru wielonarodowego, globalności i regionalności, uniwersalizmu i partykularyzmu. Zamiast rozwiązań nasuwają się pytania i wątpliwości, czy taka wspólnota ma rację bytu, zwłaszcza że historia ukazuje ich nietrwałość (Związek Radziecki, Czechosłowacja, Jugosławia)? Można z tego wynioskować, że wspólnota jest w stanie funkcjonować jedynie pod warunkiem wyzbycia się wrogości pomiędzy językami i narodami oraz rywalizacji na płaszczyźnie tożsamości. Czy kultury słowiańskie i języki narodowe przetrwają, czy też zdominują je silniejsi, uprzewilejowani? W dzisiejszych przełomowych czasach nie da się przewidzieć, czy nadchodzące kolejne transformacje społeczno-polityczne nie zmienią obecnego stanu rzeczy.

Słowa kluczowe: globalizacja, integracja europejska, aspekty socjolingwistyczne, język chorwacki

Sažetak preveo na polski jezik
Zoran Kerep

